

Fimmtudaginn 5. október 1995.

Nr. 165/1993.

Sjóvá-Almennar tryggingar hf.

(Guðmundur Pétursson hrl.)

gegn

Huldu Hrönn Jónsdóttir

(Jón Steinar Gunnlaugsson hrl.)

og gagnsök

Skaðabætur. Bifreiðar. Slysaftrygging ökumanns. Líkamstjón. Örorkubætur. Örorkumat. Sératkvæði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Garðar Gíslason, Gunnlaugur Claessen, Hjörtur Torfason og Markús Sigurbjörnsson.

Aðaláfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 26. apríl 1993. Kröfur hans eru þær, að bætur til gagnáfrýjanda verði verulega lækkaðar og málskostnaður verði felldur niður í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 5. maí 1993. Hún krefst þess aðallega, að aðaláfrýjandi verði dæmdur til að greiða 4.103.000 krónur með tilgreindum ársvöxtum frá 10. mars 1990 til 2. nóvember 1991 og síðan með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 til greiðsludags. Þá krefst hún málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti. Til vara krefst gagnáfrýjandi staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Aðaláfrýjandi hefur lagt nokkur ný gögn fyrir Hæstarétt. Þar á meðal er matsgerð, dagsett 12. ágúst 1994, sem hinir dómkvöddu matsmenn, Árni Tómas Ragnarsson giktarlæknir og Logi Guðbrandsson hæstaréttarlögmaður, hafa unnið. Í matsbeiðni aðaláfrýjanda er óskað mats á heilsufarslegu ástandi gagnáfrýjanda og sérstaklega álits um eftirfarandi atriði:

- 1) hvort örorkumat Jónasar Hallgrímssonar lækni 5. september 1991 hafi verið tímabært, og ef svo er,
- 2) hvort gagnáfrýjandi hafi af völdum slyssins 10. mars 1990 orðið eða muni til frambúðar verða fyrir raunverulegri skerðingu á

getu til öflunar vinnutekna, þegar lítið er til menntunar hennar, kunnáttu, starfsorku og þeirra kosta, sem hún á til að afla sér tekna með vinnu, sem sanngjarnt er að ætlast til, að hún starfi við, eða hver sé fjárhagsleg örorka hennar.

- 3) Ef talið verður, að gagnáfrýjandi hafi eða muni hljóta tímabundna eða varanlega fjárhagslega örorku af völdum slyssins, verði hún metin í hundraðshlutum.
- 4) Hvort fallast megi á örorkumat Jónasar Hallgrímssonar út frá læknisfræðilegum sjónarmiðum, og ef ekki, hver teljist hæfilega metin tímabundin og varanleg læknisfræðileg örorka gagnáfrýjanda af völdum slyssins.
- 5) Ef önnur slys eða sjúkdómar eiga þátt í örorku gagnáfrýjanda, verði þess getið og í hvaða mæli, og er þar sérstaklega bent á líkamsárás þá, er hún varð fyrir.

Í matsgerðinni kemur meðal annars fram, að matsmaðurinn Árni Tómas hafi skoðað gagnáfrýjanda. Þar segir enn fremur, að gagnáfrýjandi telji einkenni nú eftir slysið vera í aðalatriðum óbreytt frá því, sem lýst er í læknisvottorðum, sem flest lágu fyrir við meðferð málsins í héraði. Í heild telji gagnáfrýjandi einkennin af völdum slyssins alls ekki hafa breyst til batnaðar síðustu 2–3 árin, heldur sé heilsa hennar nú þvert á móti nokkru verri en áður vegna nýrra einkenna frá baki, sem hafi komið í ljós. Þá kemur fram í matsgerðinni, að gagnáfrýjandi hafi við slysið stundað nám við öldungadeild Menntaskólans við Hamrahlíð og lokið 80 einingum af 132, sem þurfi til að ljúka stúdentsprófi. Eftir slysið hafi hún reynt að hefja nám að nýju, en orðið að gefast upp í ársbyrjun 1992 vegna verkja og erfiðleika við einbeitingu. Þá hafi afleiðingar slyssins að mestu komið í veg fyrir, að gagnáfrýjandi gæti stundað launuð störf. Telja matsmenn líklegt, að einkennin muni há henni áfram að þessu leyti næstu árin. Hins vegar hafi hún að mestu getað stundað heimilisstörf eftir slysið og hafi eignast annað barn sitt í apríl 1994. Spurningunum í matsbeiðni svöruðu matsmenn þannig í niðurlagi matsgerðar sinnar:

- „1) Matsmenn geta ekki staðhæft að örorkumat Jónasar Hallgrímssonar hafi verið ótímabært, þótt ljóst sé að á þeim tíma var ekki að fullu hægt að sjá fyrir endann á þróun einkenna slösuðu eftir slysið.

- 2) Matsmenn telja að Hulda Hrönn hafi orðið fyrir fjárhagslegri örorku af völdum slyssins.
- 3) Tímabundna fjárhagslega örorku Huldu Hrannar af völdum slyssins teljum við hæfilega metna 100% (eitt hundrað prósent) í 6 mánuði eftir slysið og 50% (fimmtíu prósent) í aðra 6 mánuði.

Varanlega fjárhagslega örorku Huldu Hrannar af völdum slyssins teljum við hæfilega metna 10% (tíu prósent).

- 4) Matsmenn fallast í aðalatriðum á örorkumat Jónasar Hallgrímssonar lækni. Læknisfræðilega örorku Huldu Hrannar metum við vera á bilinu 10 – 15% (tíu til fimmtán prósent).
- 5) Matsmenn telja ekki að önnur slys eða sjúkdómar eigi þátt í örorku Huldu Hrannar og alls ekki líkamsárás sú er hún varð fyrir 1989.“

Þá hefur aðaláfrýjandi lagt fram tvo örorkutjónsútreikninga, sem Jón Erlingur Þorláksson tryggingafræðingur hefur gert að hans beiðni. Í öðrum þeirra, sem dagsettur er 25. júlí 1995, er miðað við 12,5% varanlega læknisfræðilega örorku, en að öðru leyti eru forsendur breyttar frá fyrri útreikningum að því leyti, að miðað er við 4,5% ávöxtun tapaðra framtíðartekna og tekið mið af breyttum kjarasamningum. Hinn tjónsútreikningurinn, sem dagsettur er 18. september 1995, er eins, nema hvað tjón er reiknað á grundvelli 10% varanlegrar læknisfræðilegrar örorku.

Gagnáfrýjandi hefur einnig lagt fram nýjan örorkutjónsútreikning Jóns Erlings Þorlákssonar, dagsettan 27. júní 1995. Þar eru lagðar til grundvallar útreikningi sömu breyttu forsendur, sem getur í þeim nýju útreikningum, sem aðaláfrýjandi hefur lagt fram, nema hvað miðað er við 15% varanlega læknisfræðilega örorku. Niðurstöður þessa útreiknings eru þær, að á slysdegi nemi tjón gagnáfrýjanda vegna tímabundinnar örorku 755.400 krónum, vegna varanlegrar örorku 3.562.500 krónum og vegna tapaðra lífeyrisréttinda 213.700 krónum. Tjón vegna heimilisstarfa reiknar hann 2.044.000 krónur miðað við gefnar forsendur.

II.

Málavöxtum er lýst í héraðsdómi, en um þá er ekki ágreiningur. Aðaláfrýjandi hefur viðurkennt bótaskyldu sína og boðið gagnáfrýj-

anda bætur á grundvelli verklagsreglna váttryggingarfélaga frá 31. október 1991. Boði aðaláfrýjanda var hafnað, og leitaði gagnáfrýjandi til dómstóla með kröfur sínar. Fer þá um úrlausn þeirra eftir þeim aðferðum, sem dómstólar beita á þessu sviði réttarins, og settum lagaákvæðum að því marki, sem þeirra nýtur við.

Fyrir Hæstarétti hefur aðaláfrýjandi haldið fram, að líta beri til hinnar fjárhagslegu örorku, svo sem hún birtist í mati dómkvaddra matsmanna, frekar en hinnar læknisfræðilegu örorku við ákvörðun tjónsbóta. Þessu andmælir gagnáfrýjandi. Telur hún lagaskilyrði ekki uppfyllt, svo að matsgerðin fái komist að sem sönnunargagn á þessu stigi máls, auk þess sem ekki hafi gefist færi á að afla munnlegra skýringa hjá matsmönnum fyrir dómi. Þá vefengir hún niðurstöðu matsmanna um 10% fjárhagslega örorku, þar eð gögn málsins og þar með talin umfjöllun matsmannanna sjálfra bendi til, að hún sé í raun mun hærri. Þá telur hún, að skort hafi á þá sérfræðipækkingu, sem til þurfi hjá matsmönnum, til að framkvæma mat af þessu tagi. Af öllum þessum ástæðum sé matið þýðingarlaust fyrir úrslit málsins.

Í úrlausnum dómstóla um verðmæti tapaðra framtíðartekna vegna örorku hefur almennt verið litið til hinnar læknisfræðilegu örorku og lagt til grundvallar, að hundraðshluti tekjutaps sé hinn sami og þannig ákvarðað örorkustig. Engar forsendur eru til að víkja frá þeirri hefðbundnu aðferð, svo sem mál þetta er vaxið. Mat dómkvaddra matsmanna á varanlegri, læknisfræðilegri örorku gagnáfrýjanda, sem þeir telja nema 10-15%, er ekki heldur til þess fallið að hnekkja mati Jónasar Hallgrímssonar læknis um 15% læknisfræðilega örorku gagnáfrýjanda. Er þá meðal annars litið til umfjöllunar matsmannanna sjálfra um heilsufar gagnáfrýjanda.

III.

Aðalkrafa gagnáfrýjanda fyrir Hæstarétti er hin sama og höfð var uppi í héraði. Hún kveður kröfu sína byggða á sama grunni, sem lagður var í upphafi með kröfubréfi til aðaláfrýjanda 2. október 1991 og stefnu í kjölfar þess, er ólögmat synjun aðaláfrýjanda hafi legið fyrir. Krafan styðst við tjónsútreikning Jóns Erlings Þorláks-sonar 30. september 1991, þar sem tjón á slysdegi vegna tímabundinnar örorku var talið nema 774.400 krónum, vegna varanlegrar ör-

orku 2.398.000 krónum og tapaðra lífeyrisréttinda 143.900 krónum. Er þá gengið út frá fullu starfi við tekjuöflun utan heimilis. Að ósk lögmanns gagnáfrýjanda reiknaði tryggingafræðingurinn jafnframt heildartjón vegna heimilisstarfa. Tekur hann fram, að tekjur vegna þeirra reikni hann sem 90% launa, ef heimilisstörf eru stunduð eingöngu. Þannig reiknað telur tryggingafræðingurinn heildartjón gagnáfrýjanda vegna heimilisstarfa nema 1.532.600 krónum. Miskabótakrafa gagnáfrýjanda er 500.000 krónur. Kröfu sína um bætur vegna varanlegrar örorku lækkar gagnáfrýjandi um 20% vegna skattfrelsis bóta og hagræðis við eingreiðslu, og af útreiknaðri kröfu vegna heimilisstarfa krefst hún helmings. Kröfur gagnáfrýjanda nema þannig samtals 4.103.000 krónum með dráttarvöxtum frá 2. nóvember 1991. Gagnáfrýjandi leggur áherslu á, að nýr tjónsútreikningur 27. júní 1995 sé einungis lagður fram í Hæstarétti ef svo færi, að hafnað yrði kröfu um bætur miðað við eldri tjónsútreikning og dráttarvexti frá 2. nóvember 1991.

IV.

Samkvæmt 15. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 skulu skaðabótakröfur bera dráttarvexti samkvæmt 1. mgr. 10. gr. laganna að liðnum mánuði frá þeim degi, er kröfuhafi sannanlega lagði fram þær upplýsingar, sem þörf var á til þess að meta tjónsatvik og fjárhæð bóta. Dómstólar geti þó ákveðið annan upphafstíma dráttarvaxta. Eins og málið liggur fyrir, ber að telja skilyrði 15. gr. vaxtalaga uppfyllt, svo að krafa gagnáfrýjanda geti borið dráttarvexti frá þeim degi, sem krafist er. Gagnáfrýjandi höfðaði málið til heimtu lögmætra krafna, sem til voru á árinu 1991 og aðaláfrýjandi hafði synjað um greiðslu á. Heldur gagnáfrýjandi sig við þann málsgrundvöll, sem þá var lagður, og telur sig óbundna af síðar til komnum forsendum um útreikning bóta vegna framtíðartjóns, sem einkum hafi verið dregnar inn í málið að frumkvæði aðaláfrýjanda, en gagnáfrýjandi einungis byggt á til vara. Er fallist á með gagnáfrýjanda, að kröfugerð í þessu horfi sé henni heimil hér fyrir dómi. Verður málið dæmt með hliðsjón af þeim kröfum hennar, sem raktar eru í III. kafla að fram-

Aðaláfrýjandi hefur andmælt bótakröfu vegna tímabundinnar örorku með vísan til þess, að gagnáfrýjandi hafi ekki verið í starfi á slysdegi. Upplýst er í málinu, að hún hafi verið ráðin til starfa frá

því nokkru eftir slysdag, eða 1. apríl 1990, en sú ákvörðun hafi ekki komist til framkvæmdar vegna slyssins. Samkvæmt því verður héraðsdómur staðfestur um bætur vegna tímabundinnar örorku, 740.000 krónur.

Bætur til gagnáfrýjanda vegna varanlegrar örorku þykja hæfilega ákveðnar 1.750.000 krónur að teknu tilliti til skattfrelsis bóttanna og hagræðis af eingreiðslu. Krafa um bætur fyrir töpuð lífeyrisréttindi er tekin til greina, eins og krafist er, með 143.900 krónum. Eins og kröfugerð gagnáfrýjanda er í heild sinni fram sett, þar sem krafist er bóta fyrir fullt starf utan heimilis, og með hliðsjón af atvikum að öðru leyti þykja ekki efni til að taka sérstakan kröfufið gagnáfrýjanda vegna heimilisstarfa til greina.

Við munnlegan málflutning fyrir Hæstarétti féll aðaláfrýjandi frá þeirri varnarástæðu, að skylda til greiðslu miskabóta hvíli ekki á honum á grundvelli þeirrar tryggingar, sem gagnáfrýjandi reisir rétt sinn á. Þykja bætur samkvæmt þessum kröfufið hæfilega ákveðnar 250.000 krónur.

Eftir þessum úrslitum ber aðaláfrýjanda að greiða gagnáfrýjanda 2.883.900 krónur með vöxtum, eins og greinir í dómsorði. Þá greiði aðaláfrýjandi málskostnað, sem ákveðst í einu lagi í héraði og fyrir Hæstarétti, svo sem í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Aðaláfrýjandi, Sjóvá-Almennar tryggingar hf., greiði gagnáfrýjanda, Huldu Hrönn Jónsdóttur, 2.883.900 krónur með 5% ársvöxtum frá 10. mars 1990 til 1. apríl sama ár, með 3% ársvöxtum frá þeim degi til 1. október sama ár, 2,5% ársvöxtum frá þeim degi til 1. janúar 1991, 3,5% ársvöxtum frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 5% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní sama ár, 6% ársvöxtum frá þeim degi til 1. ágúst sama ár, 7% ársvöxtum frá þeim degi til 11. október sama ár, 4% ársvöxtum frá þeim degi til 1. nóvember sama ár, 3,75% ársvöxtum frá þeim degi til 2. sama mánaðar, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá þeim degi til greiðsludags.

Aðaláfrýjandi greiði gagnáfrýjanda 550.000 krónur samtals í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

S é r a t k v æ ð i Hjartar Torfasonar

Samkvæmt almennum reglum um skaðabætur utan samninga hafa dómstólar að meginstefnu haft um það sjálfstætt og endanlegt mat, hver væri hæfileg fjárhæð bóta fyrir slys á mönnum, hvort heldur vegna fjártjóns eða miska, og ákvarðað hana einstaklingsbundið. Hefur sönnun um það, hvað bæta þurfi, verið háð meginreglu réttarfarslaga um frjálst sönnunarmat dómenda. Þessar reglur eiga einnig við um bætur úr lögmæltri slysatryggingu ökumanna samkvæmt 92. gr. umferðarlaga nr. 50/1987, sem hér er við að fást, þó að samningur um trygginguna komi þar til. Við mat á bótum fyrir fjárhagslegan hnekki af völdum varanlegrar örorku hefur það tíðkast, að dómstólar hafi til hliðsjónar mat sérfróðra aðila á svo nefndri læknisfræðilegri örorku hins slasaða ásamt líkindareikningi tryggingafræðings um skerðingu á framtíðartekjum hans, þar sem stuðst er við rauntekjur fyrir slysið eða meðaltalstekjur, færðar til verðlags á útreikningstíma, og skerðingin reiknuð í hlutfalli við hina læknisfræðilegu örorku. Hin algenga notkun þessara gagna stendur því þó ekki í vegi, að leitað verði annars konar sönnunarfærslu um hinn fjárhagslega hnekki, svo sem mats dómkvaddra manna á grundvelli 61. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Jafnframt hefur tíðkast að líta til þess, sem atvik eftir slysið gefi til kynna um stöðu og hagi hins slasaða, svo sem upplýsinga um tekjur hans og möguleika til að halda óbreyttri atvinnu.

Gagnáfrýjandi varð fyrir meiðslum í umferðarslysi 10. mars 1990, og með bréfi 2. október 1991 gerði hún kröfu á hendur aðaláfrýjanda um bætur fyrir örorku, er hún hefði hlotið af þeim. Var krafan reist á örorkumati Jónasar Hallgrímssonar lækni frá 5. september 1991 og líkindareikningi Jóns Erlings Þorlákssonar tryggingastærðfræðings frá 30. sama mánaðar. Með bréfi 4. nóvember 1991 var kröfunni hafnað af hálfu váttryggingarfélagssins, meðal annars á þeirri forsendu, að örorkumat væri ekki tímabært. Hins vegar bauðst félagið til að ljúka málinu með tiltekinni greiðslu til gagn-

áfrýjanda, sem miðuð var við nýuppteknar verklagsreglur aðila að Sambandi íslenskra váttryggingarfélaga um meðferð líkamstjóns, þar sem varanleg örorka væri metin 15% eða lægri. Gagnáfrýjandi hafnaði þeirri lausn.

Við meðferð kröfunnar fyrir dómi hefur aðaláfrýjandi haft uppi andmæli við öllum meginþáttum hennar og þá bæði hinu læknisfræðilega mati og útlistun gagnáfrýjanda á fjártjóni sínu vegna hinnar tímabundnu og varanlegu örorku, sem metin var. Hvað sem endanlegu vægi andmælanna líður, liggur það fyrir, að þau hafa verið studd málefnalegum rökum, sem annars vegar voru tengd almennum sjónarmiðum um afleiðingar hálshnykks og hins vegar atvikum, er vörðuðu gagnáfrýjanda sjálfa. Var meðal annars til þess vísað um heilsufar hennar, að hún hefði orðið fyrir alvarlegri líkamsárás tæpum fjórum mánuðum fyrir slysið. Líta verður svo á, að þessi rökstudda gagnrýni sé uppistaðan í málflutningi aðaláfrýjanda, og er hún í raun af hefðbundnum toga.

Hér fyrir dómi hefur aðaláfrýjandi lagt fram mat dómkvaddra manna frá 12. ágúst 1994 á örorku gagnáfrýjanda, þar sem meðal annars er reynt að meta fjárhagslega örorku hennar sem hlutfall af starfsorku. Þetta mat verður ekki talið þýðingarlaust, og er eðlilegt að hafa hliðsjón af því ásamt hinum fyrri gögnum. Á hinn bóginn rennir það ekki mjög auknum stöðum undir andmæli aðaláfrýjanda, heldur er það fremur til þess fallið að styrkja kröfugerð gagnáfrýjanda í veigamiklum atriðum. Þannig gefur það helst til kynna, að örorkumat Jónasar Hallgrímssonar fái staðist miðað við yngri upplýsingar, og má því hafa niðurstöður hans til hliðsjónar án tillits til þess, hvort matið hafi verið tímabært að öllu leyti. Þá er það eindregið álit hinna dómkvöddu matsmanna, að fyrrgreind líkamsárás eigi ekki þátt í metinni örorku gagnáfrýjanda, og ber við það að miða, eins og hún hefur krafist. Niðurstöður matsmanna um fjárhagslega örorku gagnáfrýjanda eru athyglisverðar, en þó ekki rökstuddar með þeim hætti, að þær hafi verulega þýðingu í málinu.

Málsaðilar hafa lagt fram nýja líkindareikninga Jóns Erlings Þorlákssonar, þar sem miðað er við 4,5% ársávöxtun á verðmæti tapaðra framtíðartekna og kauplag eftir nýjum kjarasamningum. Af hálfu aðaláfrýjanda er talið eðlilegt, að þessar reikningsforsendur

verði lagðar til grundvallar örorkubótum, og ber á það að fallast, eins og málið er vaxið.

Krafa gagnáfrýjanda vegna skerðingar á starfsorku tekur til starfa utan og innan heimilis. Eins og áætlun um tekjur utan heimilis er háttað, má fallast á það með héraðsdómara, að tillit verði einnig tekið til áhrifa á heimilisstörf gagnáfrýjanda, en hún og eiginmaður hennar eiga nú fyrir tveimur börnum að sjá.

Að athuguðu því, sem hér var rakið, ásamt öðru, er máli skiptir, er það niðurstaða mín, að bætur til gagnáfrýjanda fyrir fjártjón af völdum varanlegrar örorku séu í heild hæfilega ákveðnar 2.750.000 krónur, en bætur fyrir tímabundna örorku 740.000 krónur, eins og ákvarðað var í héraðsdómi. Miski gagnáfrýjanda, sem að hluta kemur fram í metinni örorku, sé hæfilega bættur með 200.000 krónum. Þessar fjárhæðir, samtals 3.690.000 krónur, beri aðaláfrýjanda að greiða henni með vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 10. mars 1990 til uppsögu dóms í Hæstarétti, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla sömu laga frá þeim tíma til greiðsludags, sbr. 15. gr. laganna. Ég er sammála öðrum dómendum um málskostnað.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 17. mars 1993.

Mál þetta, sem var tekið til dóms 9. þ. m., hefur Hulda Hrönn Jónsdóttir, nú til heimilis að Löngumýri 57, Garðabæ, höfðað fyrir dómnum á hendur Sjóvá-Almennum tryggingum hf., Tryggingu hf., S. G. Einingarhúsum hf. og Vátryggingafélagi Íslands hf., Reykjavík, og Þorsteini Hansen, Kambahrauni 38, Hveragerði, til greiðslu vátryggingarfjár, skaðabóta og miskabóta auk vaxta og málskostnaðar vegna slyss, sem hún varð fyrir 10. mars 1990, en þá sat hún undir stýri kyrrstæðrar bifreiðar eiginmanns síns í hríðarkófi og snjóþæfingi á Suðurlandsvegi ofan Kamba í Árnassýslu er stefndi. Þorsteinn, ók bifreið sinni aftan á bifreiðina L 2219, sem við það kastaðist á bifreið stefnanda. Skömmu síðar var bifreiðinni N 700, eign S. G. Einingarhúsa hf., ekið á L 2219 með sömu afleiðingum. Stefnandi fékk svipuólar áverka (tognun í hálsi) og áverka á mjúkvef í neðanverðu brjóstbaki við árekstrana, og var henni metin 100% örorka í sex mánuði eftir slysið, en síðan varanlega 15%. Hún var 24 ára, þegar hún lenti í slysinu. Tryggingafræðingur mat höfuðstölsverðmæti tekjutaps stefnanda, m. a. vegna heimilisstarfa, á slysdegi samtals á 4.705.000,00 kr.

Stefnandi krefst þess, að stefndi verði dæmdur til að greiða sér 4.103.000 kr. með skaðabótavöxtum frá 10. mars 1990 til 2. nóvember 1991 og með dráttarvöxtum frá þeim degi til greiðsludags og málskostnað með vöxtum

og virðisaukaskatti. Hefur stefnandi lagt fram málskostnaðarreikning, að fjárhæð 616.232 kr.

Á hendur Sjóvá-Almennum tryggingum hf. eru kröfur gerðar vegna öku-mannstryggingar, sem eiginmaður stefnanda hafði keypt af félaginu skv. 92. gr. umferðarlaga nr. 50/1987. Vátryggingafélagi Íslands hf. og Tryggingu hf. var stefnt sem ábyrgðartryggjendum bifreiða stefndu. S. G. Einingarhúsa hf. og Þorsteins, en þeim var stefnt sem skráðum eigendum bifreiða.

Stefndi Sjóvá-Almennar tryggingar hf. krefst þess aðallega, að félaginu verði einungis gert að greiða 750.000 kr., til vara, að stefnufjárhæð verði lækkuð, og í báðum tilvikum, að málskostnaður verði látinn falla niður.

Kröfum á hendur öðrum hinna stefndu en Sjóvá-Almennum tryggingum hf. var vísað frá dómi 13. maí 1992.

Af hálfu stefnda er því haldið fram, að örorkumatið sé óhæft sönnunargagn um örorku stefnanda og líklegast, að hún nái sér að fullu. Stefndi heldur því fram, að taka beri tillit til skattfrelsis bótafjár með 39,85% afslætti auk 10% frádráttar vegna eingreiðslu. Kröfum vegna tímabundinnar örorku, heimilisstarfa og miska er sérstaklega mótmælt. Stefndi hefur lýst sig reiðubúinn til að gera tjónið upp með greiðslu 750.000 kr. auk útlagðs kostnaðar.

Jón Erlingur Þorláksson tryggingafræðingur mat höfuðstólsverðmæti vinnutekjutaps á slysdegi þannig 30. september 1991:

Vegna tímabundinnar örorku	kr.	774.400
Vegna varanlegrar örorku	–	2.398.000
Samtals	kr	3.172.400

Verðmæti tapaðra lífeyrisréttinda var áætlað 143.900 kr. Höfuðstólsverðmæti tekjutaps vegna heimilisstarfa á slysdegi reiknaðist þannig:

Vegna tímabundinnar örorku	kr.	374.100
Vegna varanlegrar örorku	–	1.158.500
Samtals	kr	1.532.600

Krafa stefnanda sundurliðast þannig:

1. Bætur vegna tímabundinnar örorku samkvæmt útreikningi tryggingastærðfræðings kr. 774.400
2. Bætur vegna varanlegrar örorku að frádrögnum 20% vegna skattfrelsis – 1.918.400
3. Bætur vegna tapaðra lífeyrisréttinda – 143.900

4. Bætur vegna heimilisstarfa, 50% af útreikningi

— 766.300

5. Miskabætur

— 500.000

 Samtals kr. 4.103.000

Tjón stefnanda er að mestu leyti fólgið í varanlegri skerðingu á getu til tekjuöflunar með vinnu, en mat á því tjóni er ótraust sökum þess, að í því felst fyrirsögn um óörðna hluti. Löng dómvenja er fyrir því, að örorkutjón sé ákvarðað með hliðsjón af mati lækna á örorku, áætlun tryggingafræðinga um vinnutekjur, sem vænta má, að tjónþoli hefði haft framvegis án orkuskerðingarinnar, og útreikningi á vinnutekjutapi og verðmæti þess á slysdegi, byggðum á örorkumati, fram töldum tekjum fyrir slys, aldri tjónþola, starfsorkulíkum, dánarlíkum, og tilteknum vaxtaforsendum. Þegar tryggingafræðingur áætlar tjón vegna varanlegrar örorku af völdum slyss, lítur hann til tekna hins slasaða síðustu þrjú heilu árin fyrir slys og færir þær tekjur til verðlags á útreikningsdagi. Hann styðst síðan við upplýsingar um meðalaldur og mat á varanlegri örorku í prósentum og reiknar út skerðingu teknanna miðað við, að skerðingin sé jafnmikil og hundraðshluti örorkunnar. Með þessu móti hefur hann fundið í krónum tjón á ári miðað við útreikningsdag, og hann hefur aðferðir til að áætla, hve mörg ár hinn slasaði á eftir að vinna. Tölur um fjölda eftirlífenda eru miðaðar við dánartíðni Íslendinga, en tölur um fjölda starfandi eftir aldri eru byggðar á sænskri reynslu. Þessar tölur þarf síðan að afvaxta til útreikningsdags, og tekur tryggingafræðingurinn ekkert tillit til hugsanlegra launabreytinga síðar meir, en miðar við óbreytt laun. Þegar ungt fólk, sem hefur ekki valið sér lífsstarf og ekki verið í fullu starfi síðustu þrjú ár fyrir slys, verður fyrir örorkutjóni, hafa tryggingafræðingar tekið mið af meðaltekjum iðnaðarmanna. Kynferði skiptir máli í útreikningum tryggingastærðfræðinga, þannig, að til þess er lítið, að konur eru almennt langlífari en karlar, en að starfsævi þeirra verður þó ekki miklu lengri. Að því leyti, sem tekjur kvenna eru enn minni en tekjur karla, endurspeglast mismunur kynjanna í lægri tölum fyrir konur, þegar reiknað er út frá launatekjum þeirra fyrir slys. Vegna reynslu af lægri rauntekjum kvenna hefur verið miðað við 75% af tekjum karla við áætlun á vinnutekjumissi stúlkna, þegar ekki verður farið eftir tekjum undanfarinna ára. Þá er jafnan lítið til þess, að örorkubætur eru undanþegnar tekjuskatti, og til hagræðis af því að fá bætur greiddar í einu lagi, ýmissa greiðslna og atvika, sem draga úr tjóni, og annarra atriða eftir atvikum. Þegar um líkamstjón með varanlegri örorku er að ræða, verða bætur ekki fullar, nema reynt sé að finna, til hvaða skerðingar tjónið leiði á framtíðarlaunatekjum. Þess vegna er miðað við væntanleg laun hins slasaða, eins og þau hefðu orðið án örorkunnar. Til að slasaður maður fái full-

ar bætur, þarf að taka fyrir allar fjárhagslegar afleiðingar slyssins með fjárgreiðslum, en á hinn bóginn á hann ekki að hagnast fjárhagslega á slysinu. Ákvörðun læknisfræðilegrar örorku felur í sér mat á skerðingu á getu til tekjuöflunar, en það örorkumat, sem venja er að nota í dómsmálum, felur aðeins í sér mat á því frá læknisfræðilegu sjónarmiði, hver sé missir hins slasaða án tillits til raunverulegs starfsgetumissis. Í læknisfræðilegu mati á varanlegri örorku felast raunar líffærafræðilegir, lífeðlisfræðilegir og félagslegir þættir. Þessi ótrausti grundvöllur dregur úr gildi útreikninga tryggingafræðinga auk óvissu um horfur, einkum um vaxtaforsendur. Loks kann að vera umdeilanlegt, hvert hagræði hinum slasaða er af eingreiðslu og að hve miklu gagni skattfrelsi kemur. Í raun má oftast búast við, að slösuðum manni takist betur að girða fyrir fjárhagslegar afleiðingar slyss en örorkustig bendir til.

Samkvæmt 264. gr. almennra hegningarlaga á slasaður maður almennt, auk fébóta, rétt á fégjaldi fyrir miska úr hendi þess, sem ábyrgð ber á slysinu, hvort tveggja í þeim mæli, sem orsakir slyssins verða ekki raktar til atvika, er slasaði ber sjálfur ábyrgð á. Stundum er tekið tillit til áhrifa slyss á tómstundaiðju og lífshamingju við mat á örorku. Þau sjónarmið, sem liggja til grundvallar örorkumati, er miðað er við í uppgjöri örorkutjóns, leiða þannig til þess, að í örorkubótum felast að hluta til bætur fyrir ófjárhagslegt tjón, og þarf að líta til þess við ákvörðun miskabóta. Þá þarf að líta til þess, að í dráttarvöxtum er fólgin verðbótapáttur.

Vegna allra þessara óvissuþátta og vandkvæða á að finna áreiðanlega mælikvarða og til að tryggja jafnræði tjónþola er höfð hliðsjón af úrlausnum um sambærileg tilvik bæði við ákvörðun bóta fyrir fjártjón og miska. Föst venja er að taka mið af tekjum tjónþola nokkur síðustu ár fyrir slys, eftir því sem tök eru á, og er þá jafnan höfð hliðsjón af fram töldum vinnutekjum, en ekki gert ráð fyrir breytingum á kaupmætti þeirra síðar meir.

Jónas Hallgrímsson læknir hefur 27. janúar sl. staðfest með hliðsjón af núverandi heilsufari Huldu Hrannar, að 15% örorka sé rétt mat á varanlegri örorku hennar. Eru því ekki efni til að fallast á það álit stefnda að stefnandi muni í raun ekki verða fyrir tekjutapi vegna slyssins til frambúðar. Hún giftist á árinu 1988 og átti barn 11. janúar 1989. Fjölskyldan bjó í foreldrahúsum stefnanda þar til síðastliðið haust, þegar þau hófu sjálfsætt heimilishald. Stefnandi var nýbyrjuð að vinna eftir barnsburðinn, þegar hún varð fyrir hrottalegri árás 17. nóvember 1989. Hún hafði verið við nám í öldungadeild og unnið hlutastarf með, en hætti hvoru tveggja, þegar hún varð fyrir árásinni. Hafði hún ráðið sig í vinnu við verslunarstörf frá 1. apríl 1990, þegar hún lenti í slysinu. Hún hóf þó starfið, eins og til stóð, en gat

ekki gegnt því vegna afleiðinga slyssins. Að þessu athuguðu þykir krafa um tímabundna örorku nálægt lagi.

Stefndi heldur því fram, að miskabætur falli ekki undir ökumannstryggingu; heimild til miskabóta byggist á 264. gr. alm. hegningarlaga og sé háð því skilyrði, að skuldarinn beri að lögum bótaábyrgð á spjöllum á líkama annars manns. Ökumannstrygging sé slysatrygging, en ekki ábyrgðartrygging, og miðist við greiðslu fjártjóns, sem eigandi ökutækis verður fyrir við akstur þess eða annar maður, sem stýrir tækinu á hans vegum. Venjuleg slysatrygging bæti ekki miska. Skilyrði 264. gr. komi því ekki til greina; ökumaður geti ekki beint kröfum sínum um bætur fyrir spjöll á eigin líkama gegn sjálfum sér. Þar sem þessi málsástæða kom ekki fram í greinargerð stefnda, telur stefnandi hana of seint fram komna, en stefndi telur ekki hafa orðið sérstakt tilefni til að hafa hana uppi fyrr en eftir frávisun. Stefnandi telur túlkun á ákvæðum 92. gr. umferðarlaga leiða til þeirrar ályktunar, að tryggingin taki bæði til fjártjóns og miska og þannig hafi hún verið skilin í framkvæmd. Þótt vátrygging eftir 92. gr. sé slysatrygging, segir í vátryggingarskilmálanum, að um ákvörðun bóta fari eftir almennum reglum skaðabótaréttar, þannig, að bótafjárhæð miðast við tjón í hverju einstöku tilfelli og þá hvers konar tjón. Ökumaður á því rétt á bótum fyrir ófjárhagslegt tjón, ef því er að skipta.

Stefnandi var í þann veginn að hefja verslunarstörf, þegar hún varð fyrir slysinu. Hún hafði jafnframt á hendi hússtjórn og vann að því að afla sér réttinda til háskólanáms. Voru því góðar horfur á, að hún myndi nýta aflahæfi sitt vel til tekjuöflunar og verðmætamyndunar. Þykir því mega hafa hliðsjón bæði af útreikningi miðuðum við tekjur iðnaðarmanna og húsmóðurþætti að hluta auk sambærilegra dómsúrlausna. Þykja bætur fyrir varanlega örorku þannig hæfilega metnar 1.700.000 kr. að teknu tilliti til hagræðis af eingreiðslu og skattfrelsi bóta. Bætur fyrir tímabundna örorku ákveðast 740.000 kr. Miskabætur ákveðast samkvæmt þeim sjónarmiðum, sem áður eru rakin, 120.000 kr. Bætur fyrir missi lífeyrisréttinda ákveðast 140.000 kr. Samkvæmt þessu þykir bera að dæma stefnda til að greiða stefnanda 2.700.000 kr. auk vaxta og kostnaðar. Málskostnaður ákveðst að teknu tilliti til virðisaukaskatts 450.000 kr.

Umboðsmaður stefnanda sendi stefnda sundurliðaðar kröfur hennar, reistar á örorkumati og örorkutjónsútreikningi 2. október 1991, og óskaði viðræðna um uppgjör við fyrsta tækifæri. Þykir því rétt að fallast á vaxta-kröfur hennar, sbr. 15. gr. vaxtalaga nr. 25/1987. Um skaðabótavexti fer eftir 7. gr. og um dráttarvexti eftir 10. gr. og 12. gr., sbr. 16. gr.

Eftir að kröfum á hendur meðstefndu hafði verið vísað frá dómi, lagði

umboðsmaður stefnda fram bókun, þar sem lýst er afstöðu hans til miskabótakröfu, eins og sá þáttur horfði við félaginu á því stigi. Stefndandi svaraði með því að leggja fram aðra bókun. Fyrri bókunin var lögð fram í gildistíð laga nr. 85/1936. Hún var í raun viðbótargreinargerð, og framlagning hennar átti ekki stoð í lögnum, sbr. 106. gr. þeirra, sbr. 32. gr. l. nr. 28/1981. Um síðari bókunina fór eftir einkamálalögum nr. 91/1991, sbr. 165. gr. þeirra laga. Í þeim er ekki að finna heimild til framlagningar viðbótargreinargerðar. Þegar mál tekur verulegum breytingum, eftir að grundvöllur þess hefur verið lagður með málflutningsskjölum, kunna almennar reglur um greiðan réttargang að réttlæta greinargerð um viðhorf aðila við málinu, eins og það horfir við við lok skriflegrar undirbúningsmeðferðar. Stefndi átti þess að vísu kost að koma röksemdum sínum að í upphaflegri greinargerð, en þá mun hann ekki hafa talið það ómaksins vert, þar sem hann átti vísan aðgang að meðstefndu um uppgjör, og til að gætt væri reglu um jafnræði aðila þótti ekki fært að standa gegn framlagningu svarbréfs stefnanda. Að þessu athuguðu þykja ekki efni til að átella framlagningu viðbótargreinargerða í málinu.

Steingrímur Gautur Kristjánsson héraðsdómari kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Sjóvá-Almennar tryggingar hf., greiði stefnanda, Huldu Hrönn Jónsdóttur, 2.700.000 kr. með 5% ársvöxtum frá 10. 3. 1990 til 1. 4. 1990, með 3% ársvöxtum frá þeim degi til 1. 10. 1990, með 2,5% ársvöxtum frá þeim degi til 1. 1. 1991, með 3,5% ársvöxtum frá þeim degi til 21. 1. 1991, með 5% ársvöxtum frá þeim degi til 1. 6. 1991, með 6% ársvöxtum frá þeim degi til 1. 8. 1991, með 7% ársvöxtum frá þeim degi til 11. 10. 1991, með 4% ársvöxtum frá þeim degi til 1. 11. 1991, með 3,75% ársvöxtum frá þeim degi til 2. nóvember 1991 og dráttarvöxtum frá þeim degi til greiðsludags og 450.000 kr. í málskostnað auk dráttarvaxta, frá því að 15 dagar eru liðnir frá dómsuppkvaðningu.